

برنامہ ریزی مسکن روستائے

جلد نخست

دکتر پیرزاد احمدی یگانہ

عضو هیئت علمی دانش ناه زنجان

دکتر مهدی چوانی

لیلا اسلامی

نشر آفرین

سرشناسه	: محمدی یگانه، بهروز، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور	: برنامه‌ریزی مسکن روستایی / بهروز محمدی یگانه، مهرداد خراغی، لیلا اسلامی.
مشخصات نشر	: زنجان: آذرگلک، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ج. ۱: مصور، جدول.
شابک	: ج. ۱: ۹۷۸-۶۰۰-۶۳۵۹-۵۶-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۹.
موضوع	: مسکن روستایی -- برنامه‌ریزی
موضوع	: Housing, Rural -- Planning
موضوع	: مسکن روستایی -- ایران -- برنامه‌ریزی
موضوع	: Housing, Rural -- Iran -- Planning
شناسه‌ی افزوده	: خراغی، مهدی، ۱۳۶۵-
شناسه‌ی افزوده	: اسلامی، لیلا، ۱۳۶۹-
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۶ / ۴ NAV۵۶۰
رده‌بندی دیویی	: ۷۲۸/۳۷
شماره‌ی کتاب‌شناسی ملی	: ۴۶۹۳۶۷۳

نمبر آذرکَلک

نام کتاب	: برنامه‌ریزی مسکن روستایی
تألیف	: دکتر بهروز محمدی یگانه، دکتر مهدی چراغی، لیلا اسلامی
طرح جلد	: زهره اسماعیلی فلاح
صفحه‌آرایی	: لیلا احدی
سال انتشار	: ۱۳۹۶
نوبت انتشار	: اول
شمارگان	: محدود
لیتوگرافی	: شهاب فائوس
قیمت	: ۱۸۰۰۰ تومان
ناشر	: انتشارات آذرکَلک
نشانی	: زنجان، آزادگان، ساختمان تجاری سپند، واحد ۶۰۳
تلفن	: ۰۲۴-۳۳۴۱۱۵۸۳ نمابر : ۰۲۴-۳۳۴۱۱۵۸۴ همراه : ۰۹۳۹۹۸۹۲۵۶۷
	نشانی خرید اینترنتی و تحویل درب منزل : www.azarkelk.com

فهرست

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: تعاریف مفاهیم پایه برنامه ریزی مسکن روستایی
۱۵	۱.۱. تعریف واژگان
۱۵	۱.۱.۱. نوسازی
۱۶	۱.۱.۲. کارکرد
۱۶	۱.۱.۳. تحول
۱۷	۱.۱.۴. کالبد
۱۷	۱.۱.۵. الگو
۱۸	۱.۱.۶. فرم
۱۸	۱.۱.۷. برنامه ریزی مسکن
۱۹	۲. تعاریف چارچوب های مفهومی
۱۹	۱.۲.۱. مسکن روستایی
۲۴	۲.۲.۱. مسکن پایدار
۲۶	۱.۲.۳. ابعاد پایداری مسکن
۲۶	۱.۳.۱. پایداری محیطی مسکن
۲۷	۲.۳.۱. پایداری اقتصادی مسکن
۲۸	۳.۳.۱. پایداری اجتماعی مسکن
۲۹	فصل دوم: شکل گیری و طبقه بندی انواع مسکن روستایی
۲۹	۱.۲. مقدمه

۳۱	۲.۲. نحوه شکل‌گیری انواع مسکن روستایی
۳۴	۳.۲. عوامل مؤثر در شکل‌گیری مسکن روستایی
۳۶	۲.۳.۱. عوامل درونی
۴۰	۲.۳.۲. عوامل بیرونی
۵۲	۴.۲. قانونمندی‌های مرتبط با الگوی معماری و ساخت مسکن روستایی
۵۵	فصل سوم: نظریات، رویکردها و کارکردهای مسکن روستایی
۵۵	۳.۱. مقدمه
۵۷	۳.۲. طریقه‌های مسکن
۵۷	۳.۲.۱. لئو لایت
۵۸	۳.۲.۲. ابن خلدون
۵۸	۳.۲.۳. رین واتر
۵۹	۳.۲.۴. ساندروز
۵۹	۳.۲.۵. ابرامز و مانگن و ترنر
۶۰	۳.۲.۶. نظر درنو
۶۰	۳.۲.۷. نظر شاریه
۶۱	۳.۲.۸. هانری لوفور
۶۱	۳.۲.۹. کریستین نورنبری شولتز
۶۲	۳.۲.۱۰. نظریه جان ترنر
۶۳	۳.۲.۱۱. نظریه کریستوفر الکساندر
۶۵	۳.۲.۱۲. نظریات الیاده
۶۷	۳.۲.۱۳. نظریات راپاپورت
۶۸	۳.۳. رویکردهای مسکن روستایی
۶۸	۳.۳.۱. رویکرد جبرگرایان محیطی (دیترومانیست‌ها)
۶۹	۳.۳.۲. رویکرد فرهنگ گرایان
۷۰	۳.۳.۳. رویکرد اقتصادی
۷۰	۳.۳.۴. رویکرد بینش اجتماعی
۷۱	۳.۳.۵. رویکرد سکونتگاه کلیدی
۷۱	۳.۳.۶. رویکرد مبتنی بر خوشه یا روستا
۷۱	۳.۳.۷. رویکرد مبتنی بر چشم‌انداز
۷۲	۳.۳.۸. رویکرد زیبایی‌شناختی

عنوان

صفحه

۷۲	۳. ۴. دیدگاه‌های تأمین مسکن
۷۲	۳. ۴. ۱. اقتصاد بازاری مسکن
۷۳	۳. ۴. ۲. اقتصاد برنامه‌ریزی شده
۷۳	۳. ۵. نحوه تأمین مسکن روستایی
۷۴	۳. ۶. کارکردهای مسکن روستایی
۷۵	۳. ۶. ۱. کارکرد زیستی
۷۷	۳. ۶. ۲. کارکرد اقتصادی - تولیدی
۸۰	۳. ۶. ۳. کارکرد اجتماعی و فرهنگی

فصل چهارم: عوامل مؤثر در تحولات مسکن روستایی

۸۵	۴. ۱. مقدمه
۸۵	۴. ۲. نظریات تحول مسکن
۸۶	۴. ۲. ۱. نظریه تعادل فضایی - لود و موریل (۱۹۶۰)
۸۶	۴. ۲. ۲. نظریه راپاپورت
۸۸	۴. ۲. ۳. نظریه دولفوس
۸۹	۴. ۲. ۴. نظریه دورکیم
۹۰	۴. ۲. ۵. نظریه هایمز
۹۰	۴. ۲. ۶. نظریه مایکل تریب
۹۱	۴. ۲. ۷. نظریه هال
۹۱	۴. ۲. ۸. نظریه‌های اجتماعی و فرهنگی
۹۳	۴. ۳. عوامل مؤثر در تحولات مسکن روستایی
۹۴	۴. ۳. ۱. عوامل فرهنگی
۹۶	۴. ۳. ۲. عوامل اجتماعی
۱۰۱	۴. ۳. ۳. عوامل اقتصادی
۱۰۴	۴. ۳. ۴. عوامل سیاسی
۱۰۵	۴. ۳. ۵. عوامل جغرافیایی

فصل پنجم: شاخص‌های برنامه‌ریزی مسکن روستایی

۱۰۹	۵. ۱. مقدمه
۱۱۰	۵. ۲. شاخص‌های مسکن
۱۱۵	۵. ۲. ۱. بعد خانوار
۱۱۶	۵. ۲. ۲. تراکم خالص مسکونی

۱۱۶	۵. ۲. ۳. تعیین کمبود واحد مسکونی
۱۱۶	۵. ۲. ۴. روش‌های برآورد نیاز به مسکن
۱۱۸	۵. ۲. ۵. تراکم نفر در واحد مسکونی
۱۱۸	۵. ۲. ۶. تراکم خانوار در واحد مسکونی
۱۱۸	۵. ۲. ۷. تراکم نفر در اتاق
۱۱۸	۵. ۲. ۸. تراکم خانوار در اتاق
۱۱۹	۵. ۲. ۹. شاخص متوسط تعداد اتاق در واحد مسکونی
۱۱۹	۵. ۲. ۱۰. متوسط اتاق در واحد مسکونی
۱۱۹	۵. ۲. ۱۱. نسبت رشد خانوار به واحد مسکونی
۱۲۰	۵. ۲. ۱۲. نسبت مسکن مناسب (دوام ساختمان‌ها و مصالح آن‌ها)
۱۲۰	۵. ۲. ۱۳. نحوه‌ی نسبت واحد مسکونی
۱۲۱	۵. ۲. ۱۴. بی‌مسکنی
۱۲۱	۵. ۲. ۱۵. تسهیلات مسکن

فصل ششم: راهبردها و سیاست‌های مسکن روستایی در جهان و ایران

۱۲۵	۶. ۱. مقدمه
۱۲۵	۶. ۲. ایرلند
۱۲۶	۶. ۳. انگلستان
۱۲۸	۶. ۴. آمریکا
۱۲۹	۶. ۵. هند
۱۳۰	۶. ۶. اسلواکی
۱۳۱	۶. ۷. سوئد
۱۳۲	۶. ۸. ایران
۱۴۵	منابع

مقدمه

مسکن به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که در جوامع بشری به عنوان سومین نیاز بعد از خوراک و پوشاک مطرح می‌شود. مسکن پاسخگوی یکی از نیازهای حیاتی است و از نظر اقتصادی از فعالیت‌های عمده آن به شمار می‌آید، که بازتاب زیادی بر سایر ابعاد حیات اجتماعی دارد و در واقع مفهومی فراتر از سرپناه دارد. توسعه روستایی از عوامل مختلفی نشأت می‌گیرد که یکی از آنها مسکن مطلوب می‌باشد. مسکن مناسب در واقع مسکن پایدار است که دارای ویژگی‌های آسایش مناسب، فضای مناسب، عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و قابلیت دسترسی از نظر کار را دارا می‌باشد. با توجه به اهمیت روستاها و نقش تعیین‌کننده‌ای که در توسعه اقتصادی، اجتماعی و امنیت ملی ایفا می‌نمایند، تأمین مسکن مناسب روستاییان و برطرف نمودن مشکلات موجود در این زمینه خصوصاً تأمین استحکام و رفع آسیب‌پذیری آنها از موضوعاتی است که اهمیت خاصی می‌یابد. به همین دلیل، نادیده گرفتن و رها نمودن روستاها و بی‌توجهی نسبت به مسکن و بافت آن، ضمن نادیده گرفتن شرایط آسایش برای بخش قابل توجهی از جمعیت، منجر به برهم زدن تعادل اجتماعی اقتصادی و کالبدی مناطق و متعاقب آن بروز نابسامانی در نظام سکونتگاهی خواهد داشت. نواحی روستایی با توجه به ماهیت تولیدی خود وابستگی زیادی به مسکن دارند برای اینکه در نواحی روستایی مسکن علاوه بر نقش سرپناه بودن دارای کارکردهای دیگری مانند محل نگهداری دام و محصولات تولید شده، مکانی برای فعالیت‌های اقتصادی مانند فرآوری محصولات تولیدی کشاورزی هم هست.

به موازات اهمیت بخش مسکن و به خصوص مسکن روستایی، برنامه‌ریزی مسکن نیز امروزه جایگاه خود را در نظام برنامه‌ریزی یافته و نقش تعیین‌کننده آن در بخش اقتصاد و جایگاه آن در اهداف اجتماعی و عمرانی به خوبی روشن است. برای پاسخ به تقاضای مسکن نه تنها به زمین، سرمایه، مصالح ساختمانی، نیروی انسانی و فناوری نیاز است، بلکه داشتن یک نظام برنامه‌ریزی مطلوب به منظور تخصیص فضاهای قابل سکونت و مرتبط با نیازهای مسکونی روستائیان و با توجه به محدودیت منابع، همراه با استفاده از راهبردهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی متناسب، جامعه روستایی ضرورتی محض است.

کتاب بیان ضرورت و اهمیت مسکن روستایی و برنامه‌ریزی برای آن است. کتاب حاضر با توجه به ضرورت تألیف شده است. در راستای اهداف مذکور مطالب این کتاب در شش فصل تنظیم شده است.

فصل اول شامل پیش‌نمایش است که در این دو بخش ابتدا واژگان نوسازی، کارکرد، تحول، کالبد، الگو، فرم و برنامه‌ریزی، مسکن، تعریف شده و سپس چارچوب‌های مفهومی شامل مسکن روستایی و مسکن پایدار بررسی شده است. بستر آشنایی با برنامه‌ریزی مسکن ارائه تعاریف واژگان مربوط به این حوزه می‌باشد، در همین راستا در این فصل با تعریف واژگان و مفاهیم مرتبط با حوزه برنامه‌ریزی مسکن سعی گردیده این تعاریف، دیدگاه‌های مختلف بررسی شود و در پایان فصل مطالعه‌کننده فارغ از تعاریف متعدد برداشت روشنی از آنها داشته باشد.

در فصل دوم نحوه شکل‌گیری مسکن روستایی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن و همچنین قانونمندی‌های مرتبط با الگوی معماری و ساخت مسکن روستایی بررسی شده است. در این فصل عوامل درونی و عوامل بیرونی که در شکل‌گیری مسکن روستایی مؤثرند بررسی شده و بر این نکته تأکید شده است که توجه به برنامه‌ریزی مسکن روستایی نیازمند شناخت چگونگی شکل‌گیری مسکن روستایی و تحلیل عوامل مؤثر بر آن است.

در فصل سوم نظریات و رویکردها و کارکردهای مسکن روستایی بررسی شده است. شکل‌گیری مسکن در نواحی روستایی، تحت تأثیر دیدگاه‌ها و نظریات مختلفی قرار می‌گیرد که این دیدگاه و نظریات خود برگرفته از ایدئولوژی‌های مختلف دینی و مذهبی، اقتصادی سیاسی و فرهنگی می‌باشد. لذا در شش بخش به نظریات مسکن، رویکردهای مطرح در مسکن روستایی، دیدگاه‌های تأمین مسکن، نحوه تأمین مسکن روستایی و سپس کارکردهای مسکن روستایی پرداخته شده است و بر این موضوع تأکید شده است که نحوه نگرش و رویکردهای مربوط به

بخش مسکن روستایی و نحوه تأمین آن متفاوت است.

در فصل چهارم در دو بخش به بررسی نظریات تحول مسکن و سپس عوامل مؤثر بر تحولات مسکن روستایی پرداخته شده است. چراکه شناخت نقاط قوت و ضعف و پیامدهای این عوامل بر مسکن روستایی برای برنامه‌ریزی بهتر و مطلوب‌تر راهگشا خواهند بود.

در فصل پنجم از شاخص‌های برنامه‌ریزی مسکن روستایی صحبت شده است. در این فصل نحوه محاسبه و کاربرد شاخص‌ها مورد بحث قرار گرفته است. چراکه شاخص‌های بخش مسکن، مهم‌ترین و کلیدی‌ترین ابزار در برنامه‌ریزی مسکن محسوب می‌شوند.

در فصل آخر راهبردها و سیاست‌های مسکن روستایی در جهان و ایران مطرح شده است. چراکه بررسی آن‌ها در برنامه‌ریزی‌های توسعه کالبدی نقشی تعیین‌کننده دارد و بررسی تجربیات کشورهای مختلف در این زمینه، آموزه‌های مناسبی را عرضه می‌دارد.

نویسندگان در پایان، عطف به درخواست می‌دانند از حمایت‌های همه جانبه جناب آقای دکتر محسن کلانتری سپاسگزاری نمایند. همچنین مراتب سپاس و امتنان خود را از دوستانی که زحمات صفحه‌بندی، ویراستاری و چاپ این اثر را به عهده داشتند، اعلام می‌دارند.

نویسندگان نهایت سعی خود را برای ارائه مطلوب این موارد انجام داده است. ولی هیچ کتابی بی‌نیاز از ارائه تذکرها و نکته‌سنجی‌های خوب نظران و خوانندگان بزرگوار نمی‌باشد. لذا تقاضا می‌نماییم رهنمودها و سوالات خود را به آدرس الکترونیکی yeganeh@znu.ac.ir ارسال نمایند. باشد آنگاه که تقدیر با تدبیر موافق شود که لغزشی را اصلاح شود.